Fångst av skalbaggar vid en översvämning vid Häckeberga i Skåne (Coleoptera)

RICKARD BARANOWSKI och MIKAEL SÖRENSSON

Baranowski, R. och Sörensson, M. Fångst av skalbaggar vid en översvämning vid Häckeberga i Skåne (Coleoptera). [Beetles collected on a submersed meadow at Häckeberga, Skåne (Coleoptera)]. – Ent. Tidskr. 99:19–23 (1978). Lund, Sweden 10 April 1978. ISSN 0013-886X.

The authors have collected beetles around a submersed meadow at Häckeberga, the province of Skåne, southernmost Sweden to study the composition of the fauna in the area. They registred 55,000 specimens distributed among 340 species. 95 % of the specimens belonged to very common species. The remaining 5 % contained several rare species which are mentioned in the list.

R. Baranowski, Råbyvägen 15J-14, S-223 57 Lund, Sweden.
M. Sörensson, Stora Södergatan 26, S-222 23 Lund, Sweden.

Inledning

Vintern 1976–1977 kännetecknades i hela Syd- och Mellansverige av ovanligt god tillgång på snö. Till och med i Skåne var marken täckt av snö under en stor del av vintern och snödjupen nådde maximalt upp till halvmetern. Sådana mängder av snö är en relativt ovanlig företeelse i Skåne p.g.a. det synnerligen nyckfulla väder, som härskar där under vinterhalvåret, och som sällan tillåter snön ligga kvar någon längre tid. Då emellertid mycket snö fanns tillstädse, kunde ett snabbt väderomslag inducera en kraftig snösmältning med stora vattennivåhöjningar och översvämningar som följd. Så skedde också under de sista dagarna i februari, närmare bestämt 22.3.1977.

Några mer intensiva insamlingar av skalbaggar vid en skånsk våröversvämning är oss veterligt inte gjorda. Även för övrigt är undersökningar av skalbaggar efter översvämningar sparsamma trots att man kan göra goda fynd och få en utmärkt bild av ett visst områdes faunasammansättning. På Greby alvar på Öland har Dahlgren (1952) och Palm (1961) insamlat skalbaggar efter häftiga regn i slutet av juli år 1950 resp. 1960. Jämförelser mellan dessa insamlingar och våra vid Häckeberga är svåra att göra eftersom biotoperna är helt skilda. Fångsterna har dessutom gjorts på olika årstider. I Norrland har Palm (1956) studerat skalbaggar i en lappländsk skogsmyr efter en våröversvämning och Lundberg (1971, 1972:48–49) insamlat skalbaggar vid en översvämmad blandskog i en vägtrumma. Vi tycker nu att det kan vara av värde att redogöra något för omständigheterna kring en våröversvämning i sydligaste Sverige liksom för det erhållna resultatet.

Insamling

Den 22.3 slog vädret om och kring den 25.3 nådde vattnet sin högsta nivå, varvid vi beslöt att sätta igång. Den lokal vi utsett som studieobjekt ligger vid det entomologiskt berömda Häckeberga, ungefär 1 km sydväst om Häckebergasjön. Området (Fig. 1) består av öppen, fuktig ängsmark som i kanterna är bevuxen med klibbal och *Salix* och på ännu torrare mark bok och ek. Sumpängen som på sommaren har täta bestånd av älggräs gränsar i söder till ett dike. På andra sidan diket är marken uppodlad. Vid tillfället för översvämningen stod nära nog hela ängsmarken under vatten. Vattenståndet i diket hade stigit ca 1,5 meter och nådde vid vårt besök maximal omfattning. Vattnet nådde ett tiotal meter in i ädellövskogen.

Vid rekognoseringen försökte vi till en början studera den översvämmade skogen där en flytande driftrand låg i vattenkanten, innehållande mängder av insekter, av vilka enstaka lyckats rädda sig upp på grässtrån och trädstammar.

Eftersom förnan var ganska tjock fick vi mest stora löv i våra långskaftade vattenhåvar och då den flytande driften dessutom p.g.a. ökande vind sakta rörde sig ut på djupare vatten, oåtkomligt för oss, insåg vi att det måste finnas en tacksammare lokal att arbeta på. Det visade sig snart att diket utgjorde den praktiskt mest lämpade undersökningslokalen. Vattnet flöt långsamt i diket och förde med sig en jämn ström av insekter, huvudsakligen skalbaggar, vilka till en del ansamlades utmed kanterna. Den största delen av materialet avsattes dock på ett ställe där diket böjde av i nästan rät vinkel. Här låg djuren så tätt i vattnet att om man doppade ner handen i vattnet och sedan drog upp den kunde det ha fastnat ett 50-tal individer på den. Ett nästan otroligt antal skalbaggar fanns alltså längs dikets kanter utmed en sträcka av ca 200 meter. De djur som låg i vattnet eller som räddat sig undan på grässtrån och dylikt härstammade dels från själva diket, dels från den fuktiga ängen. Detta berodde på att vattnet på ängen här och var bröt igenom dikeskanten och vatten tillsammans med driftmaterial flöt in i diket. Med hjälp av håvarna fiskade vi under tre timmars tid upp driften och la den i tygsäckar. Det mesta av vattnet flöt snart igenom tyget men den sammanlagda vikten av det blöta materialet torde vid hemkomsten överstigit 50 kg och ett blötare bagageutrymme i bilen fick man leta efter. Säckarna ställdes att torka under ett par dagar innan genomgång skedde i berleseapparater.

Resultat

Materialet var som väntat mycket omfattande och dess sammansättning delvis mycket intressant, särskilt p.g.a. att underjordiska arter, som ju antas vara knutna till djurbon och gångar i marken, tydligen tvingats upp av vattnet. En skattning visade att vi fått i runda tal 55 000 skalbaggsindivider fördelade på 340 arter. Som så ofta är fallet vid översvämningar eller vinddrifter förekommer några få arter i stor individrikedom och så var det också vid Häckeberga. De dominerande arterna var *Clambus armadillo* De G., *Amischa analis* Gr., *Sipalia circellaris* Gr., *Atheta oblongiuscula* Sharp, *Meotica apicalis* G. Benick (*exilis* Er.), *Meotica exilis* Er. (*exiliformis* Joy), *Atomaria berolinensis* Kr. och *Atomaria borealis* Sjöb. 95 % av det totala antalet utgjordes sålunda av dessa arter. Vissa former var inte alls så vanliga som man kanske hade väntat sig, vilket möjligen skulle kunna bero på att de är känsligare för kallt vatten och då helt enkelt dukat under innan vi hann fånga dem. Så bör även de större djuren, t.ex. *Carabus*, ha missgynnats på grund av sin storlek och tyngd. Av de former som nästan helt saknades och som borde varit med var dykare, vissa vanliga *Atheta*-arter av undersläktena *Philygra* och *Atheta* s.str. samt företrädare för familjen Scydmaenidae. För dykarnas del är förklaringen uppenbarligen den att de ej passivt följt med vattenströmmen utan själva räddat sig undan och någon ansamling följaktligen ej blivit fallet. För *Atheta*-arternas vidkommande kan man tänka sig att de av väderleksorsaker haft en nedgång i populationerna under vintern och föregående sommar, något som vi observerat överallt i Skåne just denna vinter. Utan tvekan är det här frågan om 1976 års torka i södra Sverige. I stort sett måste man ändå säga att vi fått en mycket god bild av vad som i realiteten förekommer på en bestämd lokal vid en viss årstid, i detta fall ett lersandigt dike och angränsande sumpängsområde. Artsammansättningen motsvarar också till i det närmaste 100 % de arter man hade kunnat vänta sig ska leva på nämnda biotop.

Det är också anmärkningsvärt att skalbaggarna tål en så pass hård behandling som att en längre tid ligga i nästan 0-gradigt vatten. I vårt fall hade många legat i vattnet minst ett dygn. Under natten före vårt besök frös dessutom vattnet fläckvis till is och en stor del av djuren låg i issörja vid undersökningstillfället. Trots detta var så gott som alla skalbaggar vid liv.

Utrymmet medger ej en behandling av alla skalbaggsarter som vi fick. Vi har därför nöjt oss med att ta upp blott de sällsyntaste eller minst kända arterna för enskild behandling.

Notiophilus rufipes Mrsh. – 2 ex. Denna art är tidigare så vitt vi känner till funnen på tre svenska lokaler, alla i Sydvästskåne, dock ej i Häckeberga.

Trechus micros Hbst. – 35 ex. Arten har sannolikt ett något underjordiskt levnadssätt eftersom den oftast tas vid översvämningar.

Limnebius nitidus Mrsh. (*sericans* Muls.) – 3

Fig. 1. Fuktäng nära Häckebergasjön som var helt översvämmad den 25.2.1977. I förgrunden syns en rågåker. I nedre vänstra delen av bilden syns ett dike som böjer av i rät vinkel och går utmed ett staket.

Damp meadow at Häckeberga that was totally submersed on 25 February 1977. In the foreground is a rye-field and to the left a ditch. Photo: Rickard Baranowski 20 June 1977.

ex. Arten anmäldes som ny för Sverige under namnet *sericans* efter ex. som Anton Jansson tagit på Öland (Jansson 1915:205). Senare (Jansson 1921:195) skriver han att arten bör utgå ur Ölands och därmed Sveriges fauna eftersom ex. troligen är *L. truncatulus* Th. Efter ytterligare några år (Jansson 1927:219) återkommer han och den här gången tvivlar han inte på att det trots allt är fråga om *L. nitidus*. Han säger sig ha sett rikligt material från såväl egna som andras insamlingar och kan konstatera arten från Öl., Gotl., Ög. och Nrk. och som han skriver, ''det torde ej vara en sällsynt art''. Det märkliga är emellertid att arten i den svenska skalbaggskatalogen (Klefbeck och Sjöberg 1960) blott är upptagen för Skåne. Hur detta kommer sig vet vi inte men det tyder i alla fall på att Janssons ex. varit felbestämda. Vid en skriftlig förfrågan kände Thure Palm inte till några fynd i Sverige av *L. nitidus*, medan Stig Lundberg endast kände till Gunnar Israelsons skånska ex. som han fick på en sten i en bäck i Troedstorp vid Hässleholm (Israelson 1957). Dessutom sitter i taxonomiska samlingen i Lunds Museum 2 ex. som är riktigt bestämda. De bär etiketter med texten: ''IX 87 Sc Raml.'' (säkert funna av Thomson vid Ramlösa i nordvästra Skåne). Om det är någon som känner till andra fynd av arten i Sverige vore vi mycket tacksamma att få reda på det.

Helophorus obscurus Muls. – 5 ex. Arten är alldeles nyligen konstaterad som svensk (Baranowski 1976) och känd från Skåne, Halland och på Öland. Säkerligen en förbisedd art.

Choleva agilis Ill. – 4 ex. *Choleva*-arter är väl vad man verkligen väntar sig vid en översvämning eftersom de lever underjordiskt hos däggdjur t.ex. i mullvadsgångar. I vårt material fanns bara denna *Choleva,* som emellertid inte är särskilt sällsynt i Skåne. Även sådana här negativa iakttagelser kan ibland vara intressanta.

Syntomium aeneum Müll. – 3 ex.

Oxytelus rugifrons Hochh. – Talrika ex. anträffades. Några fynd från Sverige finns inte publicerade men arten är dock uppgiven för Skåne i den svenska skalbaggskatalogen (Klefbeck och Sjöberg 1960).

Oxytelus sculpturatus Gr. – 2 ex. Fyndet omnämnes då arten måhända blivit sällsyntare med åren och saknas i de flesta samlingar.

Stenus bohemicus Mach. – 1 ex. Känd i några få ex. från Skåne genom fynd av Thure Palm och Gunnar Israelson. Opublicerade fynd finns också härifrån. I Halland har Gösta Gillerfors funnit 2 ex. i Valinge (Gillerfors 1973).

Stenus pubescens Steph. – 1 ex. Även denna art har Gunnar Israelson från Skåne där fler fynd är gjorda som inte blivit publicerade.

Schistoglossa curtipennis Sharp. – Talrika ex. Arten är ny för Skåne och förutom de landskap som Klefbeck och Sjöberg (1960) uppger har arten enligt Stig Lundberg (in litt.) också tagits i Hall., Sm., Öl., Vg., Upl., Vstm., Jmt., Vb., Lu.lpm. och T.lpm. Därmed finns *S. curtipennis* i så gott som hela Sverige även om den är sällsynt.

Callicerus obscurus Gr. – 3 ex. Arten antas leva underjordiskt hos gnagare.

Atheta arctica Th. – 1 ex. Kanske är Häckeberga den hittills sydligaste lokalen för denna eljest övervägande nordliga art.

Atheta grisea Th. – 1 ex. Arten är känd i några få svenska ex. från Skåne varav 1 ex. är funnet just i Häckeberga (Dufberg 1975:26).

Atheta nannion Joy – 2 ex. Arten som för några år sedan togs som ny för Sverige vid Tåkern av Bengt Ehnström (Lundberg 1974) har senare konstaterats från nedre Dalälven (Anderberg 1974), från Öland (enligt Stig Lundberg) samt från Skåne (Dufberg 1975). Det skånska ex. togs just i Häckeberga.

Atheta scotica Ellim. – 1 ex. En underjordiskt levande art som är funnen i Hälsingland av Oscar Sjöberg, i Värmland (enligt Stig Lundberg) samt i Skåne av Gunnar Israelson och Lars Huggert. Den sistnämnde tog 1 ex. vid Knutstorp på en frodig fuktäng, en lokal som liknar Häckebergalokalen (Huggert 1974).

Atheta xanthopus Th. – 1 ex.

Calodera protensa Mnh. – 1 ex. Thure Palm fann talrika ex. på Öland efter en översvämning (Palm 1961) men arten synes fö att ha tagits endast i enstaka ex. i Sverige.

Calodera rufescens Kr. – 3 ex. Om de svenska fynden från Skåne, Öland och Ångermanland av denna art redogör Thure Palm (1972:338). Arten har även senare tagits i ett par ex. i Skåne. Nämnas kan att driftmaterialet från Häckeberga var särskilt rikt på *Calodera*-ex. Förutom ovanstående två arter förekom också *C. nigrita* Mannh., *C. aethiops* Grav. och *C. riparia* Er.

Oxypoda praecox Er. – 5 ex. Enligt våra erfarenheter lever denna skalbaggsart gärna i anslutning till mullvad och det var därför ej oväntat att finna den på Häckebergalokalen som hyser gott om mullvad.

Oxypoda rufa Kr. – 3 ex. Djuret har tagits i några få svenska ex. (i Skåne).

Reichenbachia juncorum Leach – 2 ex.

Bolbobythus burrelli Denny – Talrika ex. Nästan samtliga svenska ex. av denna Pselaphid har funnits vid Häckebergasjön (bl a av Ambjörn Carlsson) varför djuret var synnerligen väntat. Man kan säga att *B. burrelli* är en ganska typisk "Häckebergaart".

Tychus monilicornis Rtt. – En av de mest angelägna uppgifterna vid översvämningen var

att försöka återfinna denna skalbagge som den 12.9.1976 helt oväntat påträffades i 1 ex. vid Häckeberga, ny för Sverige (Baranowski 1977:18–19). Den 23.2.1977 vid en förrekognosering på översvämningslokalen togs 5 *Tychus*-ex. i ett sållprov av driften (Baranowski) varav 2 ex. var *T. monilicornis*, de övriga *T. niger* Payk. Arten förekom således även här och den 25.2.1977, den dag då drifträndema undersöktes intensivt, inregistrerades ej mindre än 90 *Tychus*-ex. Vid bestämningen visade det sig att 79 av dessa var *T. niger* medan 11 var *T. monilicornis* (8 ex. leg. Baranowski, 3 ex. leg. Sörensson). Som tidigare förmodats är *T. monilicornis* ett sumpdjur. Detta antagande bekräftas av ytterligare fynd inom Häckebergaområdet. Den 18.3.1976 togs 1 ex. vid sållning av strandförna vid en vattenfylld försumpning intill Häckebergasjön (Baranowski). Detta är det hittills första kända svenska ex. och fanns med i förut obestämt Häckeberga-material. Från samma lokal visade sig Stig Lundberg ha 1 ex. från den 5.7.1976. Den 20.3.1977 undersöktes en driftrand i närheten av sjön, uppkommen efter februariöversvämningen, som fortfarande innehöll rätt många djur och *T. monilicornis* kunde nu tagas på sin 4:e punktlokal (Lundberg 1 ex., Baranowski 2 ex.). Ganska mycket material har f ö gåtts igenom i privatsamlingar och museer, dock utan att en enda *T. monilicornis* uppenbarat sig. Trots allt torde arten inte vara nyinvandrad i Sverige utan helt enkelt vara begränsad i sin utbredning. Möjligen är arten en värmerelikt.

I det här sammanhanget kan omtalas att vi den 23.3.1977 gjorde en undersökning av översvämningsmaterial vid Helge å (Sk. Vittskövle) där också omfattande sumpängar karakteriserar området. I det stora materialet räknades in hela 214 *Tychus*-ex. vilka emellertid samtliga var *T. niger*. Sedan detta manuskript skrivits har Gunnar Dahlgren i brev meddelat att han funnit *T. monilicornis* i Småland.

Ceutorrhynchus griseus Bris. – 1 ex. Vivelmaterialet var nästan helt trivialt och bara denna art är värd att omnämnas.

Till sist vill vi hjärtligt tacka Stig Lundberg som bistått med några fynduppgifter.

Litteratur

Anderberg, A. 1974. Tre märkliga kortvingefynd (Col. Staphylinidae). – Ent. Tidskr. 95:201–202.

Baranowski, R. 1976. Några för Sverige nya skalbaggar (Coleoptera). – Ibid. 97:117–123.

– 1977. Intressanta skalbaggsfynd 1 (Coleoptera). – Ibid. 98:11–28.

Dahlgren, G. 1952, Skalbaggar i driftränder vid regnpölar. – Ibid. 73:65–66.

Dufberg, A. 1975. Några intressanta fynd av Coleoptera. – Entomologen 4:25–27.

Gillerfors, G. 1973. Anteckningar om svenska Coleoptera. – Ent. Tidskr. 94:45–47.

Huggert, L. 1974. Anteckningar om Coleoptera. – Ibid. 95:100–106.

Israelson, G. 1957. Skalbaggar från hässleholmstrakten VII. – Natur i Göinge Nr 1–2:2–7.

Jansson, A. 1915. Bidrag till kännedomen om den svenska skalbaggsfaunan. – Ibid. 36:202–219.

– 1921. Coleopterologiska bidrag. 4–5. – Ibid. 42:175–210.

– 1927. Coleopterologiska bidrag. 16–18. – Ibid. 48:207–228.

Klefbeck, E. et Sjöberg, O. 1960. Catalogus Insectorum Sueciae XVI, Coleoptera. – Opusc. Ent. Suppl. XVIII.

Lundberg, S. 1971. Återfynd av några intressanta skalbaggsarter (*Thinobius brevipennis* Kies., *Atheta trybomi* J. Sahlb., *Atheta wiréni* Brd. och *Phyllotreta zimmermanni* Crotch). – Ibid. 92:267–270.

– 1972. Bidrag till kännedom om svenska skalbaggar 13. – Ibid. 93:42–56.

– 1974. Några för Sverige nya skalbaggar. 3 (Coleoptera). – Ibid. 95:28–30.

Palm, T. 1956. Skalbaggar i en lappländsk skogsmyr. – Ibid. 77:49–55.

– 1961. Några märkligare skalbaggsarter vid en sommaröversvämning på öländsk alvarmark. – Ibid. 82:69–73.

– 1972. Svensk Insektfauna, Kortvingar, Häfte 7.